

Kinematografin özünəməxsus və mürəkkəb istiqaməti olan sənədli kinoda insan şəxsiyyəti - müəllifləri ilk növbədə müstəqil mənəvi dünyanın təzahürü kimi maraqlandırır. Qəhrəmanı fərdi keyfiyyətləri ilə önə çəkmək filmi ərsəyə gətirən rejissorun bir sənətkar kimi nə qədər istedadlı, savadlı və dərin olmasına bağlıdır.

(Əvvəli ötən sayımızda)

Rauf Nağıyev Niyazinin musiqi ruhunun, duyumunun Şuşanın əsrarəngiz təbiətindən - çağlayan sularından, əsən küləklərindən qaynaqlandığını vizual formada bu torpağın övladı olan bəstəkarın yazdığı "Rast" simfonik muğamı ilə vəhdətdə təqdim edir. Dirijor çoxsəslı orkestrə hakim olduğu kimi, rejissor R. Nağıyev də ekranda öz qəhrəmanının keçmişinə və bu gününə hakimdir. Zamanın axarını Şuşadakı ata-baba mülkündəki daş saatla geriye, ardınca maestronun təyyarə salonunda iri planda göstərilən qol saati ilə yenidən irəli çəkərək bugünkü vaxta qaytarması Rauf Nağıyevin vizual həll formalarından biri kimi unikal tapıntıdır. Təəssüf ki, film boyu təsvirləri izləyən kadraxası mətn filmin ümumi ruhuna xələl gətirməyə də, bu epizodda onsuz da təsvirin mükəmməl səviyyədə çatdırdığı zamanın tez ötməsi fikrini diktor mətni də təkrarlayaraq görüntünün təsir yükünü azaldır. Qeyd etmək lazımdır ki, eyni problemi filmin sonluğunda da müşahidə etmək olar. Bir qədər sonra toxunacağımız danışan təsvirli, mükəmməl ideyalı final epizodunu izləyərkən orada fonal təhkiyəyə heç bir ehtiyac olmadığını açıq-aydın görmək mümkündür.

Əslində, qəhrəmanın daxili aləminə sirayət edən, xarakterini diləndirən, görünməz tərəflərini təsviri izahla aşkara çıxarmağı bacaran belə bir sənədli kino nümunəsində kadraxası mətnə ehtiyac o qədər də böyük deyil. Filmin quruluşunu nəzərdən keçirərkən Rauf Nağıyevin bu süni maneəni sənətkarlıqla aşmağa qadir olmasına heç bir şübhə qalmır. Nə qədər qərribə olsa da, ekran əsərində kadraxası mətn filmin tərkib hissəsi kimi sıradan yazılmış diktor səsləndirməsi olmaqdan daha çox lal səhnələr təqdim olunan abhava ilə ahəngdarlıq təşkil edir. Rejissorun sözlə təsvirin növbələşdirmə ustalığı o dərəcədə yerində və lakonik istifadə olunub ki, əsaslı tənqidçi iradına yer qoyulmayıb.

Başqa bir səhnədə rejissor dairəvi montaj prinsipini tətbiq edərək, bəstəkar Tixon Xrennikovun Niyazinin 60 illiyində səhnədən səsləndirdiyi yubiley nitqini film boyu bir neçə dəfə süjet xətti ilə əlaqələndirərək hiss olunmayacaq dərəcədə üzvi

Rauf Nağıyevin yaradıcılığında maestro Niyazi mövzusu

bağlantı vardır, tamaşaçı salonu ilə müqayisədə ekran əsəri üçün bir qədər monoton səslənə biləcək fikirləri peşəkarlıqla maestronun uşaqlıq və gənclik illərinə keçidi təmin etmək məqsədilə istifadə edir.

Niyazinin oğulluğu Ceyhunla bedii film epizodu səviyyəsində mükəmməl çəkilməsinə dərin təməlinə əsasən, ümumi və yaxınplanlı olmaqla dəyişən kadrın "Vals"ın simfonik çalarları ilə uyuması, stop-kadr funksiyasından Ceyhunun uşaqlığına ekskurs üçün istifadə və digər məqamlar real ailə portretinin, son dərəcə isti münasibətlər mühitinin dəqiq çatdırılması baxımından müstəsna dərəcədə uğurla işlənilib.

Rejissorun ardıcıl sıralanan ailə fotoşəkillərinin təqdimatına xoşbəxt ata ilə qayğısız övladın sevincli anını ekranda donduraraq, bununla sanki hərəkətli görüntülərə də fotoşəkil effekti verərək keçməsi Rauf Nağıyevin yaradıcı təxəyyülünün aşkar gənişliyindən xəbər verir. Sakit suları yaran sürət kateringdə saçlarını uçuşduran küleyə qarşı gədən dahinin an etibarilə dünyanın fəvqündə olduğunu göstərən rejissor eşidilməz dialoqlar əsnasında meydana gələn səmimi emosiyalarla misilsiz vizual xoşbəxtlik obrazı yaradır. İllər sonra baş verəcək faciədən bir qərinə qədər uzaq valideynlərin ümid saçan baxışlarının kino lentinə bu qədər real həkk olunması, şübhəsiz ki, görünən təbiiyyətdə əldə etmək yolunda sonsuz zəhmətin nəticəsidir.

"Maestro Niyazi" filmində baxış bucağı yalnız bir şəxsə yönəldilməklə məhdudlaşmışdır. Filmdə həmçinin, ötən əsrin 70-ci illərinin sənət mühitinə səyahətə də rast gəlmək mümkün

dür. Gənc rejissor Rauf Nağıyev Niyazinin mənzilinin o dövrün mədəniyyət xadimlərinin tez-tez topladığı məkan olması faktını tarixin yaddaşına köçürmək kimi mühüm vəzifəni öhdəsinə götürür. Günümüzün prizmasından tarixi missiya kimi görünən bu addım həmin mühiti realıqda olduğu kimi masaarxası yaradıcı söhbətlər, müzakirələrlə əbədiyyət üçün ekranda yenidən bərpa edir. Balerina Qəmər Almaszadənin, rəssam Mikayıl Abdullayev, şair Bextiyar Vahabzadənin, bəstəkar Tofiq Quliyevin səsləndirdiyi fikirlər izləyici üçün Niyazinin obrazını bir qədər də açıq, onun hansı ziyalı və sənətkar mövqeyinə malik olduğunu müasirlərinin dilindən ifadə edir.

Süjetin gedişatında "Rast" simfonik muğamına toxunuşlar qəhrəmanın həm də bəstəkarlıq fəaliyyətinə işıq salır. Nəticədə Niyazi öz əsərlərini, əsərlərsə onun özünü müşayiət edir.

Çoxşəxli rejissor axtarışları sayəsində "Maestro Niyazi" filmində qeyri-iradi olaraq, bir-birinə yapışdırılmış, diqqətdən kənar planlara rast gəlmək mümkün deyil. Epizodların harmonik bağlantısı göz önündədir. Hadisələrin təhkiyəsinə fleşbek nəqlinin qatılması ilə illüminatordan baxan Niyazinin öz gəncliyinə nəzər salmış kimi mükəmməl ifadəsi, evdə piano arxasında məst edən Ceyhunun ifasının istər-istəməz Niyazinin başqa otaqda oxuduğu şeirin müşayiətçisinə çevrilməsi, "Rast"ın daha bir parçasının ifası zamanı musiqi alətlərinin səslənməsinə uyğun dinamik montajla təqdimatı Rauf Nağıyevin nəfis sənət axtarışlarının bariz nümunəsidir. Həmkarlarının kommunist ideologiyasını tərənnüm etdiyi bir dövrdə R.Nağıyevin filmə cəsarətlə Türkiyə xəttinə əlavə etməsi, daha dəqiq desək, Nazim Hikmətdən götürülən sitat, Adnan Sayqun yaradıcılığına toxunuşlar, əsərin qəhrəmanının Yunis Əmrə poeziyasına müraciətinin qabardılması bugünkü prizmadan daha müasir və baxımlı təsir oyadır.

Dirijorun öz ifaçılıq məharəti ilə Azərbaycan musiqisini dünyaya çatdırması səhnəsi - müxtəlif ölkələrin sənət məbədlərilə "Koroğlu" uvertürasını ifa edən Niyazinin birplanlı montajı və ABŞ, Çexoslovakiya, Türkiyə, Fransa, İngiltərə musiqiçilərinin sitatları ilə eyni ekran zamanında həllini tapır. Bir sənətkarın yalnız milli mədəniyyətini istinadına çevirərək dünyanı fəth etməyə qadir olması fikri - filmin sonunda maestro Niyazinin Üzeyir bəy dühasına ehtiramını bildirərək növbəti zirvəyə doğru addımlaması ilə rəmzləşdirilir.

Hər hansısa film, mayasında müəllifin şəxsiyyəti hiss olunduğu zaman maraqla doğura bilər. Bu mənada Rauf Nağıyev Niyazini tək cəzə fenomenal dirijorluq manerası ilə yox, həmçinin bir insan kimi qarşımızda kadrba-kadr açaraq, onu fərdiləyən, özünəməxsusluğu ilə yaşadığı dövrün real surətinə çevrilir. Bu surət meydanı gətirən ayrı-ayrı cizgilər film boyu bütün dolğunluğu ilə ümumləşir.

"Maestro Niyazi" filmindən sonra rejissor Rauf Nağıyev 1983-cü ildə növbəti dəfə bu mövzuya müraciət edərək Niyazi haqqında daha bir film çəkir. Rusdilli variantında "Xudojnik udivitelnogo talanta" adlanan ekran əsəri birinci filmə fərqli

olaraq, rəngli lentə alınmışdı. Burada yanaşma ilk variantı xeyli yaxındır. Yəni də Niyazinin cüzi dəyişikliklə filarmoniyaya gəlişi, təbiət təsvirləri, orkestrin meşqi zamanı onun eyni rakursdan çəkilişi, yubiley nitqi, filmin sonunda tamaşaçılara ünvanlanmış eyni təzim, hətta filmə eyni bəstəkarların əsərlərinə müraciət... Ssenarinin yenidən həmin müəlliflərin qələmindən çıxması da bunu deməyə əsas verir. Bura Niyazinin piano arxasında musiqi bəstələməsi, müsahibə verən yeni simalar, Şuşada yenidən açılış olmuş Vəqif məqbərəsinin ziyarəti kimi əlavələr olursa da, 1975-ci ildə çəkilmiş filmin ideal estetik sənət meyarları ilə sənədli kinomuz haqqında bəhs etdiyimiz rejissorun şəxsinə maestro Niyaziyə daha möhtəşəm bir ab-

də ucaltmışdı. Bu isə Rauf Nağıyev sənətinin gücünə xəbər verir.

Təəssüflər olsun ki, qarışıq 90-cı illərdə peşəsindən uzaq düşən və unudulmaq hökmünü yaşayan sənətkarlardan biri də Dövlət mükafatı laureatı Rauf Nağıyev oldu. Unudulmaq məqamı sənətkar üçün ölümdən də dəhşətlidir. Əgər kimsə belə bir məqamı sağlığında yaşayırsa, o zaman bu, ikiqat faciədir.

2023-cü ilin mayında Azərbaycan kinosunun 125 illiyi münasibətilə Dövlət Film Fondunda Rauf Nağıyevə ayrıca gecənin keçirilməsindən və artıq son cümlələrini oxuduğunuz bu yazının qələmə alınmasından sonra artıq insanda rejissorun ikinci ömrünün başlandığına ümid yaranır. Bu ümidə ona görə ehtiyacımız var ki, tariximizdə əhəmiyyətli yer tutmuş heç kimin unudulmaması gələcəyimiz üçün önəmlidir.